

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Холодила Петра Васильовича на тему: «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості», подану на здобуття ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дисертації.

Практика застосування нового кримінального процесуального законодавства України дає можливість стверджувати, що в ньому знайшли відображення найпрогресивніші та найдемократичніші правові положення: зменшення строків розслідування кримінальних правопорушень; введення в кримінальне судочинство раніше невідомих вітчизняному судочинству інститутів (укладення угод, слідчого судді, дистанційного досудового розслідування, заходів забезпечення кримінального провадження), відмова від інституту повернення справ для проведення додаткового розслідування тощо.

Серед новел, які докорінно реформували “інквізиційне начало” кримінального судочинства, особливе місце відведено запровадженню сучасних форм спрощеного кримінального провадження – угод про примирення та про визнання винуватості.

Особливі порядки скороченого провадження у кримінальних справах у кримінальному судочинстві України досить ефективно застосовувалися протягом тривалого часу. Так, ще до введення в дію нового КПК України лише у 2011 році органами внутрішніх справ прокурорам направлено 18,8 тис. протокольних форм досудової підготовки матеріалі, ще 4,9 тис. справ направлено з постановою для вирішення судом питання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Саме такі особливі порядки кримінального провадження сприяють прискоренню кримінального правосуддя, процесуальній економії та зменшенню навантаження на слідчих, прокурорів та суддів. Адже лише у 2016 році слідчими органів поліції розслідувалося 1 млн. 860,9 тис. кримінальних проваджень, органів прокуратури – 43,4 тис. кримінальних проваджень, слідчими органів СБУ – 10 тис. кримінальних проваджень, слідчими органів фінансових розслідувань Державної фіскальної служби – 8,7 тис. кримінальних проваджень. Деякими слідчими здійснюється досудове розслідування понад 300 кримінальних проваджень одночасно.

Відповідно немає жодного економічного та процесуального обґрунтування проведення багатомісячного кримінального провадження у випадках визнання особою своєї винуватості у вчиненні злочину.

ВІДП. НАБС
Зх. № 18-09-20
кількість аркушів: 8
осн. док. 8 додаток —

Кримінальний процесуальний інститут кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості на вітчизняних теренах є абсолютно новим, водночас багаторічна практика його застосування органами кримінальної юстиції найрозвиненіших зарубіжних країн підтверджує обґрунтованість та ефективність побідної форми провадження. Наприклад, у США практично 95% кримінальних справ завершуються складанням угоди між обвинуваченням і підозрюваним (обвинуваченим), що в значній мірі сприяє зменшенню формалізації процесу й виконанню одного з основних завдань кримінального судочинства – “забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування” (ст. 2 КПК України).

Разом з цим, запозичення законодавчих конструкцій інших країн потребує ретельного аналізу можливих наслідків їх імплементації у вітчизняне правове поле. Адже упровадження у вітчизняне законодавство інституту угоди про визнання винуватості призвело в тому числі до ситуацій, коли невинна особа, побоюючись покарання за тяжкий злочин, визнає себе винною у вчиненні злочину меншого ступеня тяжкості, фактично не вчиняючи останнього. Саме з метою усунення подібних випадків через три роки дії подібного інституту і було внесено до КПК України зміни, внаслідок яких участь захисника у кримінальних провадженнях, в яких ініційовано укладення угоди про визнання винуватості, стала обов’язковою.

На жаль, найбільш проблемні питання провадження на підставі угод про визнання винуватості й надалі залишаються невирішеними, неоднозначно врегульованими та потребують свого подальшого правового унормування.

Не досить чітко у КПК України визначено й процесуальний порядок укладення та затвердження угод, що в окремих випадках нівелює сам інститут «угод з правосуддям»

Так, у переважній більшості кримінальних проваджень, направлених правоохоронними органами до судів за фактами зберігання наркотичних засобів, слідством не встановлені особи, які збули наркотичні засоби підозрюваним. У більшості розглянутих судами таких кримінальних проваджень, рішеннями підтверджено, що наркотичні засоби придбано у невстановлених слідством осіб. Разом з тим, матеріали стосовно невстановлених осіб, які збули наркотики, виділено в окреме провадження та внесено відповідні відомості до ЄРДР лише у поодиноких випадках. У всіх інших випадках органами досудового розслідування не зареєстровані злочини щодо осіб, які збули наркотичні засоби.

Прокурорами допускаються порушення вимог ст.472 КПК України в частині визначення обов’язку підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, шляхом зазначення неконкретних обов’язків, що призводить до неможливості подальшого визначення факту виконання взятих на себе за угодою зобов’язань.

До того ж серед науковців і практиків досі відсутня єдність щодо переліку істотних для відповідного провадження обставин, які становлять зміст угоди про визнання винуватості (що безумовно потребує закріплення на законодавчому рівні), щодо кола обставин, які мають бути досліджені під час вирішення питання щодо затвердження угоди про визнання вини (зокрема, обставин, які є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності) та взагалі щодо розмежування процедур застосування інститутів звільнення від відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України) та угод про визнання винуватості – у випадку, якщо підозрюваний вчинив вперше злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості та визнав свою вин (з урахуванням, що стаття кримінального закону, яка передбачає таке звільнення від кримінальної відповідальності, має імперативний (обов'язковий) характер).

У зв'язку з цим, особливо актуальним є комплексне дослідження такого інституту спрощеного провадження з подальшим використанням його результатів на законодавчому рівні та у правозастосовній практиці.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження Холодила Петра Васильовича не викликає сумніву. В умовах нового кримінального процесуального законодавства дослідження дисертантом проблем регламентації та особливостей кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості є перспективним напрямом наукових досліджень.

Про актуальність теми, обраної Холодилем П.В., свідчить також її відповідність планам науково-дослідних робіт. Дисертація узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України, відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр.

З урахуванням вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження Холодила Петра Васильовича – «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості» є своєчасною та важливою для вдосконалення діяльності органів розслідування, прокуратури та суду, актуальною у теоретичному та практичному плані.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є внеском у наукове забезпечення, зокрема:

- обґрунтовано обов'язковість врахування обставин, що визначаються прокурором під час укладення угоди, обов'язків підозрюваного або обвинуваченого щодо співробітництва у викритті кримінальних правопорушень;

- запропоновано процедуру надання інформації підозрюваним або обвинуваченим та форму фіксації переговорів під час узгодження умов

угоди, з врахуванням можливої відмови прокурора в укладенні угоди, а також визначено критерії для такої відмови;

- чітко виділено етапи кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості, в тому числі факультативні;

- доведено, що основною метою укладення угоди про визнання винуватості на стадії досудового розслідування є можливість виявлення невідомих раніше обставин справи та кримінальних правопорушень, а отже, однією з основних умов угоди визначено необхідність отримання певного обсягу відомостей, які по-іншому (без співробітництва з підозрюваним (обвинуваченим)) отримати неможливо;

- запропоновано механізм забезпечення безпеки підозрюваних (обвинувачених), які уклали угоду про визнання винуватості, що є однією із неодмінних умов ефективності їх співробітництва зі слідством у викритті кримінальних правопорушень, учинених іншими особами;

- деталізовано вид та обсяг відомостей, що повинна надати особа, яка уклала угоду про визнання винуватості, залежно від її правового статусу та етапу укладення угоди;

- визначено обставини, які повинен встановити суд у процесі затвердження угоди про визнання винуватості та їх співвідношення з обставинами, які враховує прокурор під час укладення зазначеної угоди;

- визначено критерії диференціації кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості;

- виокремлено та визначено кримінальні процесуальні засади угоди про визнання винуватості: законність; презумпція невинуватості; справедливість; гуманність; добровільність укладання угоди про визнання винуватості; рівність сторін; змагальність; процесуальна економія; процесуальна компенсація; раціональність; доцільність; достатність доказів; допустимість; градація призначеного покарання; розумність строків кримінального провадження.

- надано класифікацію угод про визнання винуватості за різними критеріями;

- обґрунтовано, що підозрюваний (обвинувачений) має право бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, отримати їх роз'яснення і пам'ятку з переліком процесуальних прав та обов'язків, а процесуальні рішення прокурора не повинні ґрунтуватися виключно на його суб'єктивній думці і тому підозрюваний не повинен до укладення угоди розкривати зміст відомостей, які він зобов'язується надати слідству, а тільки декларувати наявність у нього важливої інформації.

- доведено, що узгодження умов угоди повинно оформлятися протоколом допиту підозрюваного, в якому фіксуються надані підозрюваним певні відомості щодо угоди.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертаційного дослідження є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем регламентації та застосування угод про визнання винуватості. Зміст дисертаційного дослідження свідчить про те, що автор у цілому успішно вирішив поставлені завдання.

Предмет дослідження свідчить про комплексний характер наукового пошуку, що надало автору можливість дійти певних результатів й обґрунтувати низку нових наукових положень.

Дисертант опрацював досить значний масив літератури та нормативних актів (511 джерел). Поряд із працями з проблем кримінального процесу та криміналістики використано літературу з інших галузей права (філософії права, теорії держави та права, психології). Обґрунтованість наукових результатів підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й зіставлення поглядів і концепцій інших науковців. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації. Основні результати дослідження знайшли повне відображення у 16 наукових публікаціях, серед яких – 7 статей опубліковано у виданнях, включених до переліку фахових з юридичних наук та 1 – за кордоном.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики діяльності органів досудового розслідування.

Практична значимість роботи полягає у тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором дослідження, безпосередньо спрямовані на вдосконалення законодавства України, що регламентує провадження на підставі угод про визнання винуватості. Результати дослідження використано у навчально-методичній і науково-дослідній роботі.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Холодила Петра Васильовича на тему: «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості» як наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи в цілому, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Дисертантом обґрунтовано, що зміст угоди про визнання винуватості складають певні елементи: мета, предмет, види, засади. Проте це положення абсолютно не узгоджується з нормами КПК України (ч. 1

ст. 472), відповідно до яких зміст угоди про визнання винуватості становлять: її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди.

До того ж навряд, чи змістом навіть у філософському значенні («суть або призначення якогось явища») можуть бути його види.

У тексті дисертаційного дослідження автором наводяться також й інші елементи угоди про визнання винуватості – умови та підстави укладення (ст. 77 дисертації), етапи провадження на підставі угоди (ст. 86 дисертації), проте вони чомусь до змісту угоди автором дослідження не віднесені.

2. Автором пропонується закріпити на рівні підзаконного нормативного акта (наказу ГПУ) – форму, зміст і реквізити процесуальних документів, що складаються під час участі прокурора у кримінальних провадженнях на підставі угод (ст. 154 дисертації), а також загальних параметрів обов'язків підозрюваного (обвинуваченого) щодо співробітництва у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (ст. 157 дисертації).

З такою пропозицією важко погодитися з урахуванням того, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, КПК України та інших законів України, а зміст процесуальних рішень та обов'язки підозрюваного мають регламентуватися саме кримінальним процесуальним законодавством.

Крім цього форма (яка по суті охоплює поняття «реквізити») процесуальних рішень чітко регламентується ст. 110 КПК України. Що ж таке процесуальні документи і які їх види складаються під час участі прокурора у кримінальних провадженнях на підставі угод, дисертантом чітко не визначається.

3. Досліджуючи процедуру підготовки до судового розгляду, автором зроблено висновок, що оскільки на цьому етапі вирішуються питання, пов'язані з перевіркою процесуальних підстав, для здійснення провадження на підставі угод у судовому засіданні, то матеріали досудового розслідування

в підготовчому засіданні слід приєднувати до обвинувального акта або клопотання.

В першу чергу не зрозуміло до якого клопотання мають приєднуватися матеріали кримінального провадження, адже якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, до суду надсилається саме обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою (а не клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності – ст. 119 дисертації).

Крім того, яка необхідність приєднання до обвинувального акту з підписаною сторонами угодою усіх матеріалів кримінального провадження, якщо у обвинувальному акті та угоді наявна вся інформація, на підставі якої суд може зробити висновок щодо відповідності умов угоди – вимогам КПК України та/або закону, в тому числі щодо правильної правової кваліфікації кримінального правопорушення; інтересам суспільства; потребам захисту прав, свобод чи інтересів сторін або інших осіб; встановити наявність підстав вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися; неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; відсутність фактичні підстави для визнання винуватості.

До того ж приєднання усіх матеріалів не сприятиме процесуальній економії та ефективності розслідування. Водночас КПК України не передбачає механізму повернення таких матеріалів із суду у випадку відмови у затвердженні угоди.

Зазначені вище зауваження стосуються окремих дискусійних положень дисертації та у своїй сукупності не впливають на загально позитивну її оцінку. Дисертація є втіленням практично і теоретично корисного напрямку у галузі кримінального процесу та є цілісним, завершеним монографічним науковим дослідженням.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація Холодила Петра Васильовича на тему: «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості» містить нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання.

До цих результатів, зокрема, належать такі: здійснено комплексне дослідження правових, теоретичних та організаційно-тактичних засад кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості з огляду на нормативні положення чинного кримінального процесуального законодавства та теорію кримінального процесуального права України; показано стан наукових досліджень проблем кримінальних проваджень на підставі угод про визнання винуватості, субсидіарним обов'язком у яких є співробітництво у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою; визначено критерії запровадження заходів забезпечення безпеки особи, яка уклала угоду про визнання винуватості, з обов'язками щодо співробітництва; запропоновано науково обґрунтовані зміни та доповнення до чинного кримінального процесуального законодавства України.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття.

Зміст дисертації адекватно відображено в авторефераті. Форма і зміст дисертації і автореферату відповідає вимогам, що висуваються МОН України до кандидатських дисертацій зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Викладене вище дає підстави для *остаточного висновку* про те, що дисертація Холодила Петра Васильовича на тему: «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу в сфері кримінального судочинства. Робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Холодило Петро Васильович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент –

**заступник начальника відділу
управління розслідування корупційних злочинів
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук**

Д.М. Мірковець